

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ

Εργασία Ανθλγού (ΑΣ) ε. α. Δημητρόπουλου Γεωργίου

Στο προηγούμενο αφιέρωμα αναφερθήκαμε στον πόλεμο του '40 και τη θέση του στον ελληνικό κινηματογράφο. Αυτή τη φορά θα ασχοληθούμε με την Επανάσταση του 1821, τη σχέση της με τον ελληνικό κινηματογράφο και θα κάνουμε μια μικρή αναφορά στις κυριότερες ταινίες. Μάλιστα το αφιέρωμα αυτό συμπίπτει με τα 200 χρόνια από την έναρξη της Επανάστασης, οπότε το αφιέρωμα γίνεται πιο επίκαιρο.

Η επανάσταση του 1821 ως το σημαντικότερο εθνικό ιστορικό γεγονός δεν είχε τη θέση που της αξίζει στον ελληνικό κινηματογράφο. Γυρίστηκαν λίγες ταινίες και προφανώς πολύ λιγότερες από τις αντίστοιχες ταινίες για τον πόλεμο του '40. Μάλιστα για το θέμα υπάρχει και μια παρεξήγηση καθώς αρκετές ταινίες με βουκολικά θέματα και περιβάλλον, ονομάστηκαν ταινίες «φουστανέλας», χωρίς να έχουν απόλυτη σχέση με την εποχή της Επανάστασης.

Ο κυριότερος λόγος που δεν υπήρξε μεγάλη παραγωγή ταινιών ήταν βασικά η υλοποίηση και το κόστος. Μια ταινία με θέμα από την Επανάσταση του 1821 απαιτούσε πολλά κοστούμια, οπλισμό της εποχής, σκηνές μάχης, εξωτερικά γυρίσματα, πολλούς κομπάρσους κλπ. Οι κυριότερες ταινίες και οι πιο μεγάλες παραγωγές έγιναν την περίοδο της δικτατορίας. Οι ταινίες αυτές – όπως και οι αντίστοιχες του '40 – χαρακτηρίστηκαν «χουντικές» και δέχτηκαν αρνητική κριτική, σχετικά πιο ήπια όμως από τις ταινίες για τον πόλεμο του 40. Θα το αναλύσουμε πιο κάτω.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

Οι πρώτες ταινίες γυρίστηκαν πολύ παλιά, πριν το 1930. Υπήρξε ένα μεγάλο κενό για να βγουν κάποιες ταινίες το 1959, ενώ τη δεκαετία του '60 επικράτησαν κυρίως τα βουκολικά δράματα «φουστανέλας» ή «ορεινές περιπέτειες» με λίγες ταινίες που να αναφέρονται στην Επανάσταση. Οι κυριότερες ταινίες γυρίστηκαν από το 1971 έως και το 1974. Η μόνη ταινία (έστω και βιογραφική) στα κατοπινά χρόνια έγινε μετά από 18 χρόνια το 1992. Υπήρξε πάλι ένα μεγάλο κενό για να έρθουμε στο 2016 και το 2017 και τις τελευταίες ταινίες με θέμα την Επανάσταση. Ακολουθεί μια μικρή ανάλυση των κυριότερων ταινιών:

«Αι τελευταίαι ημέραι του Οδυσσέως Ανδρούτσου» (1928) – σκηνοθεσία Δημήτρης Καμινάκης

Η πρώτη ταινία για την Επανάσταση του 1821 με ερασιτέχνες ηθοποιούς. Το σενάριο βασίστηκε στις αφηγήσεις του φιλέλληνα Εδουάρδου Τρελώνου (Edward John Trelawny) και αφορούσε στη ζωή και το τραγικό τέλος του Οδυσσέα Ανδρούτσου.

«Το λάβαρο του '21» (1929) - σκηνοθεσία Κώστας Λελούδας

Περισσότερο δραματική αυτή η ταινία με φόντο την Επανάσταση του '21. Είναι η πρώτη κινηματογραφική εμφάνιση του Μάνου Κατράκη.

«Ο Γενίτσαρος» (1953) - σκηνοθεσία Κώστας Δρίτσας

Η ταινία έχει σαν θέμα τον εξισλαμισμό των χριστιανόπουλων από τους Τούρκους την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

«Ζάλογγο το κάστρο της λευτεριάς» (1959) - σκηνοθεσία Στέλιος Τατασόπουλος

Η τραγική ιστορία με τις Σουλιώτισες οι οποίες για να μην πιαστούν ζωντανές από τους Τούρκους, γκρεμίστηκαν με τα παιδιά τους από το Ζάλογγο. Τη μουσική έχει γράψει ο Μάνος Χατζιδάκις.

«Η λίμνη των στεναγμών» (1959) - σκηνοθεσία Γρηγόρης Γρηγορίου

Η ταινία με θέμα την ιστορία της κυρά Φροσύνης και του Αλη Πασά διαφημίστηκε ως η «πρώτη ελληνική υπερπαραγωγή». Πρωταγωνίστρια η Ειρήνη Παπά.

«Μπουμπουλίνα» (1959) - σκηνοθεσία Κώστας Ανδρίτσος

Η ζωή της θρυλικής ηρωίδας στην καλύτερη μέχρι τότε ταινία για την Ελληνική Επανάσταση. Πολύ καλή ερμηνεία για την Ειρήνη Παπά η οποία ερμηνεύει διαφορετικό ιστορικό πρόσωπο σε δυο ταινίες την ίδια χρονιά.

«Ο Αλή Πασάς και η κυρά Φροσύνη» (1959) - σκηνοθεσία Στέφανος Στρατηγός

Η δεύτερη ταινία για την ιστορία της κυρά Φροσύνης και μάλιστα την ίδια χρονιά με την πρώτη. Στον ομώνυμο ρόλο αυτή τη φορά η Γκέλυ Μαυροπούλου. Στη σκηνοθεσία ο γνωστός ηθοποιός Στέφανος Στρατηγός.

«Οι Σταυραετοί που δε λύγισαν ποτέ» (1963) – σκηνοθεσία: Παναγιώτης Κωνσταντίνου

Η δράση μελών της Φιλικής Εταιρίας καθώς και αγωνιστών, λίγο πριν την Επανάσταση. Η ταινία θεωρείται περισσότερο «ορεινή περιπέτεια».

«Η έξοδος του Μεσολογγίου» (1965) – σκηνοθεσία: Δημήτρης Δούκας

Οι δραματικές στιγμές και τα γεγονότα που οδήγησαν στην ηρωική έξοδο του Μεσολογγίου.

«Μαντώ Μαυρογένους» (1971) – σκηνοθεσία: Κώστας Καραγιάννης

Η ζωή της επαναστάτριας Μαντώς Μαυρογένους καθώς και ο έρωτάς της με τον Δημήτριο Υψηλάντη, μέσα από τις αναμνήσεις της. Με τη Τζένη Καρέζη στον ομώνυμο ρόλο.

«Παπαφλέσσας-Η μεγάλη στιγμή του '21» (1971) – σκηνοθεσία: Ερρίκος Ανδρέου

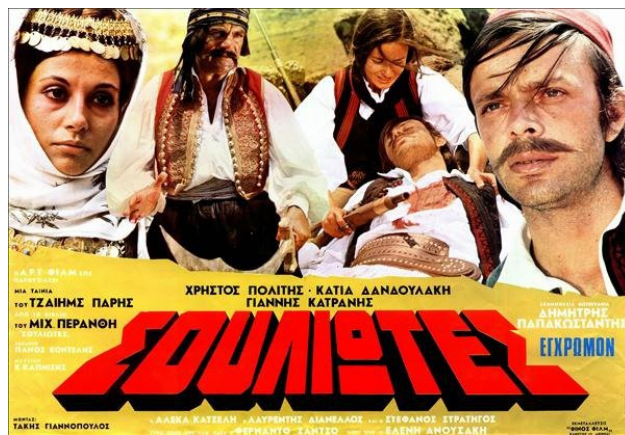
Η ζωή του «μπουρλοτιέρη» της Επανάστασης Γρηγορίου Δικαίου ή Παπαφλέσσα. Η πιο γνωστή ταινία για την Επανάσταση και η μεγαλύτερη υπερπαραγωγή του Ελληνικού κινηματογράφου που παίζεται σχεδόν κάθε χρόνο στην ελληνική τηλεόραση. Βγήκε τη χρονιά που γιορτάζονταν τα 150 χρόνια από το 1821. Συνεργασία του γνωστού παραγωγού Τζέιμς Πάρις με

τη Φίνος Φιλμ και τη Γενική Κινηματογραφικών Επιχειρήσεων (μετέπειτα κέντρο κινηματογράφου). Η ταινία κόστισε σχεδόν 12 εκατομμύρια δραχμές, ποσό τεράστιο για την εποχή. Χρησιμοποιήθηκαν χιλιάδες κομπάρσοι, στολές, άλογα, ενώ

δημιουργήθηκε και οπλισμός της εποχής. Στους τίτλους αρχής διαβάζουμε πως στρατιωτικός σύμβουλος είναι ο στρατηγός Σπ. Πορφύρης. Ο οπλισμός και τα πυρομαχικά κατασκευάστηκαν στο 301 ΕΒ (Στρατηγός Ποδαρόπουλος) και στο 303 ΕΒ (Σχης Μπριλάκης). Πιθανώς οι παλιότεροι συνάδελφοι να τους γνωρίζουν. Στον ομώνυμο ρόλο ο Δημήτρης Παπαμιχαήλ, ενώ μαζί του πολλοί σημαντικοί ηθοποιοί εκείνης της εποχής.

Η ταινία θεωρείται η σημαντικότερη για την Επανάσταση, καθώς αποτελεί ένα ακριβές «ιστορικό χρονολόγιο» μέσα από τη ζωή του Παπαφλέσσα. Από την ίδρυση της Φιλικής Εταιρίας και τις πρώτες μεγάλες νίκες (Δερβενάκια), μέχρι τις πολιτικές ίντριγκες, την άφιξη του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο και τη μάχη στο Μανιάκι. Η ταινία απέσπασε βραβείο σκηνοθεσίας, αρτιότερης παραγωγής και τιμητική διάκριση για τα ντεκόρ και τα κοστούμια στο φεστιβάλ Θεσσαλονίκης 1971.

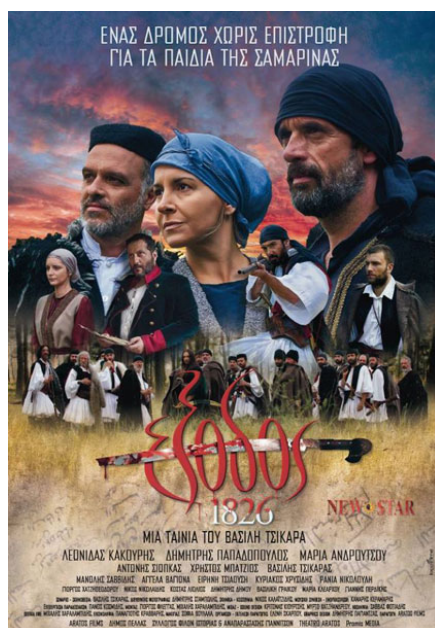
«Οι Σουλιώτες» (1972) – σκηνοθεσία: Δημήτρης Παπακωνσταντής

Η ιστορία των σκληροτράχηλων Σουλιωτών και η πολιορκία τους από τον Αλή Πασά μέσα από την ελεύθερη διασκευή του μυθιστορήματος του Μιχάλη Περάνθη. Η ταινία είναι και αυτή μεγάλη ως παραγωγή, αν και είναι δεδομένο πως σκηνικά και οπλισμός χρησιμοποιήθηκαν ήδη από την ταινία «Παπαφλέσσας» που γυρίστηκε λίγο καιρό πριν.

Σημαντικές σκηνές το Ζάλογγο και η ανατίναξη του μοναστηριού στο Κούγγι.

«Εξοδος» (2016) – σκηνοθεσία: Βασίλης Τσικάρας

Έπρεπε να περάσουν πάνω από 40 χρόνια για να βγει ταινία για την Επανάσταση του 1821. Στην «Εξοδο» εξιστορείται η ιστορία των παιδιών της Σαμαρίνας.

«Πολιορκία» (2017) – σκηνοθεσία: Βασίλης Τσικάρας

Δεύτερη ταινία του ίδιου σκηνοθέτη με θέμα την Επανάσταση. Αυτή τη φορά εξιστορείται η μάχη στη μονή Δοβρά στη Βέροια το 1822.

Όπως ειπώθηκε στην αρχή, υπήρξαν και ταινίες που δεν είχαν θέμα την Επανάσταση, αλλά θεωρούνται ιστορικές ή βιογραφικές και έχουν

ως βάση γεγονότα από την Επανάσταση. Αξίζει να αναφερθούν: « **Η δίκη των δικαστών** » (1974) με θέμα τη δίκη του Θ. Κολοκοτρώνη και τη στάση των δικαστών Τερτσέτη και Πολυζώιδη, **Μπαίρον η μπαλάντα ενός δαιμονισμένου** (1992) με θέμα τη ζωή του φιλέλληνα λόρδου Βύρωνα, **Ο Θεός αγαπάει το χαβιάρι** (2012) με θέμα τον ευεργέτη της Επανάστασης Ιωάννη Βαρβάκη καθώς και η αμερικάνικη **Cliffs of Freedom** (2019), όπου με φόντο την Επανάσταση εξιστορείται ο έρωτας ενός Τούρκου και μιας Ελληνίδας.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΙΣ ΤΑΙΝΙΕΣ

Όπως και στις ταινίες για τον πόλεμο του 40, έτσι και για το ζήτημα της Ελληνικής Επανάστασης η κριτική για τις περισσότερες ταινίες δεν ήταν και η θερμότερη, παρότι αρκετές αγαπήθηκαν και ακόμα αγαπιούνται από το κοινό. Οι περισσότερες ταινίες χαρακτηρίζονται από τους κριτικούς ως «προχειροφτιαγμένες» ή «αφελείς». Στην καλύτερη των περιπτώσεων υπήρξε και ο χαρακτηρισμός «αξιοπρεπής» και αυτός ήταν για την «Μπουμπουλίνα (1959)» και την «Εξοδο του Μεσολογγίου (1965)», ενώ σχετικά θετικά σχόλια υπάρχουν για τη «Δίκη των δικαστών» (1974).

Η αρνητική κριτική (ίσως πιο ήπια σε σχέση με τις ταινίες του '40) για άλλη μια φορά πάει στις ταινίες που γυρίστηκαν την περίοδο της δικτατορίας. Η «Μαντώ Μαυρογένους (1971) και οι «Σουλιώτες» (1972) δέχτηκαν τα πιο πολλά πυρά και χαρακτηρίστηκαν ως «αφελείς». Ο «Παπαφλέσσας» κατηγορήθηκε ότι ήταν «παραγγελία των συνταγματαρχών» για τον εορτασμό των 150 χρόνων της Ελληνικής Επανάστασης. Σαν ταινία είχε «ήπια αρνητική αντιμετώπιση» καθώς οι κριτικοί δέχτηκαν μεν τη σοβαρότητα και τον όγκο της παραγωγής, πλην όμως τη χαρακτήρισαν ως «σχολική αντιμετώπιση της Ελληνικής Ιστορίας» και ότι «διαστρεβλώνει και παραποιεί ιστορικούς χαρακτήρες». Με τα χρόνια και τον παραμερισμό της θεματολογίας αυτής στον Ελληνικό κινηματογράφο, υπάρχουν και οι πιο ακραίες φωνές που εκτός από το χαρακτηρισμό «χουντικές», αποδομούν τις ταινίες αυτές με σχολιασμούς και ειρωνικά σχόλια για τις «ατσαλάκωτες και καθαρές φουστάνελες στις μάχες» και γενικά παρατηρήσεις σε λεπτομέρειες της παραγωγής.

Επισημαίνεται ότι ο «Παπαφλέσσας» είχε πολλά προβλήματα στην προβολή του στη διάρκεια του Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης το Σεπτέμβριο του 1971. Υπήρξαν πολλές αποδοκιμασίες (κυρίως λόγω του Τζέιμς Πάρις, αλλά και του Φίνου) από τον περίφημο «εξώστη» που αποτελούταν από φοιτητές και διανοούμενους αριστερών αποχρώσεων. Μάλιστα οι αποδοκιμασίες ήταν τόσο έντονες που προκάλεσαν μεγάλη φασαρία και εκνευρισμό στους συντελεστές και στον ίδιο τον Δημήτρη Παπαμιχαήλ που απείλησε να αποχωρήσει από το φεστιβάλ, προτείνοντας μάλιστα την κατάργησή του.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο ελληνικός κινηματογράφος δε γινόταν να μην αποτυπώσει το μεγαλύτερο ιστορικό γεγονός της Επανάστασης του 1821. Ίσως ο αριθμός των ταινιών να μην ήταν ο αναμενόμενος. Ίσως οι περισσότερες παραγωγές να μη ήταν μεγάλες. Όμως υπήρξαν ταινίες που αποτύπωσαν ιστορικά γεγονότα και υπάρχουν εικόνες που θα μείνουν αποτυπωμένες στο μέλλον. Βεβαίως δε λείπουν οι αντίθετες φωνές που δίνουν πολιτικο-ιδεολογική χροιά σε κάποιες ταινίες αφού τις συνδέουν με την τότε πολιτική κατάσταση στη χώρα και σε αυτή την περίπτωση είναι άδικο για αυτές, γιατί όπως είπαμε και στο προηγούμενο αφιέρωμα δε μπορεί μια ταινία με την ίδια θεματολογία να χαρακτηρίζεται θετικά το 1959, αλλά εντελώς αρνητικά το 1971.

Το θετικό είναι πως την τελευταία τριετία και μετά από πολλά χρόνια εμφανίστηκαν δυο ταινίες με θέμα την Επανάσταση. Είναι καλό σημάδι και μακάρι να συνεχιστεί. Υπάρχουν ιστορικά πρόσωπα όπως ο Καραϊσκάκης, ο Μπότσαρης, ο Κανάρης και τόσοι άλλοι οι οποίοι ακόμα δεν έχουν κάνει ακόμα «κινηματογραφική εμφάνιση». Μακάρι να υπάρξουν αξιόλογες προσπάθειες στο μέλλον.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

«Ιστορία του Ελληνικού Κινηματογράφου» (Γιάννη Σολδάτου) – εκδ. ΑΙΓΟΚΕΡΟΣ
 «Φιλμογραφία του Ελληνικού Κινηματογράφου» (Στάθη Βαλούκου) - εκδ. ΑΙΓΟΚΕΡΟΣ

Κείμενα - αναλύσεις που υπάρχουν στο διαδίκτυο